

Biuletyn BdPN

INTERNETOWY BIULETYN BIESZCZADZKIEGO PARKU NARODOWEGO 13/9/2010

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

SPIS TREŚCI

Wydarzenia w BdPN (<i>Adam Leń</i>)	3
„Moje Bieszczady” – początek XII edycji programu (<i>Beata Szary</i>)	5
Inwentaryzacja i kontrola zasiedlenia gniazd ptaków drapieżnych i rzadkich na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego w sezonie 2010 (<i>Bartosz Pirga</i>)	8
Uwagi o pozycji grzybów w systematyce organizmów i funkcjonowania ekosystemów (2) (<i>Stanisław Kucharzyk</i>)	12
Podpisanie umowy z CKPŚ (<i>Ryszard Prędko</i>)	17
Emisja bonu kolekcjonerskiego „Tuzin rysi” (<i>Grażyna Holly</i>)	19
Kalendarz przyrodniczy (<i>Cezary Ćwikowski, Adam Szary</i>)	20
Konkurs przyrodniczy (<i>Cezary Ćwikowski</i>)	23

Internetowy Biuletyn Bieszczadzkiego Parku Narodowego

Adres redakcji:
Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny BdPN
ul. Belska 7 38-700 Ustrzyki Dolne
tel. (13) 461 10 91, fax (13) 461 30 62

Redakcja:
Grażyna Holly - redaktor naczelny,
Adam Leń, Ryszard Prędko,
Skład i opracowanie graficzne - Halina Leń

Przedsięwzięcie realizowane w ramach projektu nr POIS. 05.04.00-00-054/08. pod nazwą: „Program edukacji ekologicznej społeczności lokalnej w Bieszczadzkim Parku Narodowym” w ramach działania 5.4 priorytetu V Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013.

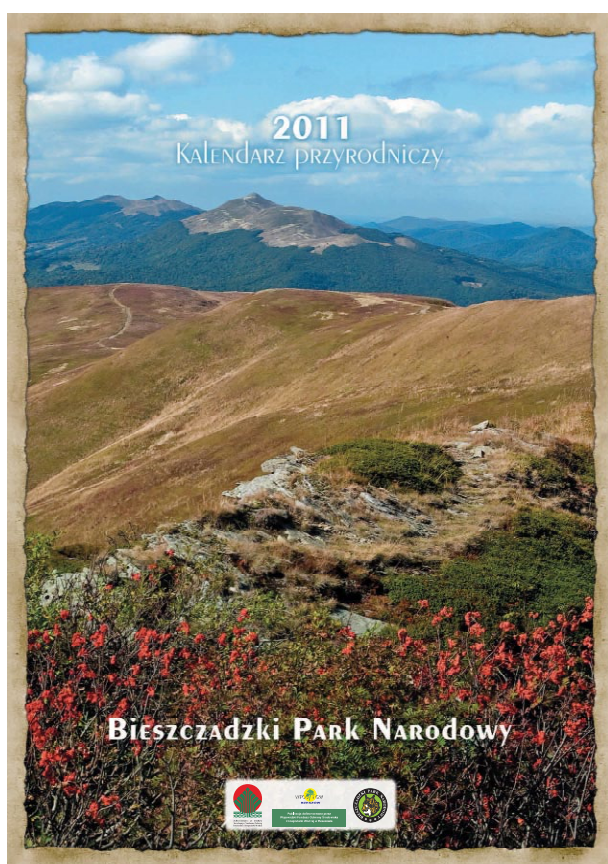

XIX Międzynarodowa Konferencja MRB KW

W dniach 23 do 25 września odbyła się XIX Międzynarodowa Konferencja „Wpływ aktualnych sposobów gospodarowania na zachowanie zasobów przyrodniczych Karpat”. W konferencji uczestniczyło prawie stu naukowców z Polski i Ukrainy. Dwudniowe obrady zakończone zostały sesją terenową, która miała miejsce w Użańskim Parku Narodowym, ukraińskiej części Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie. Więcej na temat konferencji w następnym numerze Biuletynu.

Kalendarz przyrodniczy BdPN

To już kolejna piąta edycja planszowego kalendarza przyrodniczego Bieszczadzkiego Parku Narodowego, z którego można się dowiedzieć co się dzieje w w przyrodzie w poszczególnych porach roku. Kolorowe fotografie ukazują piękno oraz walory krajobrazowe i przyrodnicze przyrody ożywionej jak i nieożywionej. Wydawnictwo ukazało się dzięki dofinansowaniu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie.

Posiedzenie Rady Naukowej BdPN

13 września 2010 roku w Krakowie odbyło się kolejne posiedzenie Rady Naukowej Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Wzięło w nim udział 13 spośród 20 członków Rady. BdPN reprezentowali: dyrektor dr Tomasz Winnicki, zastępca dyrektora inż. Leopold Bekier, dr inż. Stanisław Kucharzyk.

Program spotkania obejmował:

1. Informacje ogólne
2. Projekt rocznych zadań ochronnych dla BdPN na 2011 rok.

W pierwszej części dyrektor T. Winnicki przypomniał o XIX Międzynarodowej Konferencji na temat „Wpływ aktualnych sposobów go-

spodarowania na zachowanie zasobów przyrodniczych Karpat” w dniach 23-25 września 2010 r.

Poinformował również o zmianie terminu kolejnego etapu realizacji projektu planu ochrony BdPN. Omówił problemy wynikające z planowanej likwidacji gospodarstw pomocniczych i przekształceń parków narodowych. Przedstawił uwarunkowania prawne, kwestię zatrudnienia w parku pracowników Gospodarstwa Pomocniczego, ewentualne możliwe źródła finansowania nowej jednostki organizacyjnej.

Krótko zaprezentował także nowo podpisane umowy na realizację projektów w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (edukacja ekologiczna, ochrona rzadkich i zagrożonych gatunków flory, budowa sanitariatów).

W części drugiej kierownik działu koordynacji badań naukowych, monitoringu i planowania ochrony przyrody Stanisław Kucharzyk zaprezentował projekt zadań ochronnych dla BdPN na 2011 rok. Członkowie Rady Parku wnieśli szereg szczegółowych poprawek do treści rocznych zadań ochronnych, które na bieżąco wprowadzano do treści załączników. Uwzględniono również uwagi przesłane mailowo przez nieobecnych członków Rady. Po wprowadzeniu tych niewielkich korekt Rada Naukowa w głosowaniu jawnym przyjęła jednomyślnie projekt rocznych zadań ochronnych dla BdPN na 2011 rok.

Projekt zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego na 2011 rok jest dostępny na stronie Internetowej BdPN pod adresem http://www.bdpn.pl/dokumenty/nauka/plan/po_radzie.zip

„Moje Bieszczady” – XII edycja programu

„Moje Bieszczady” – początek XII edycji programu

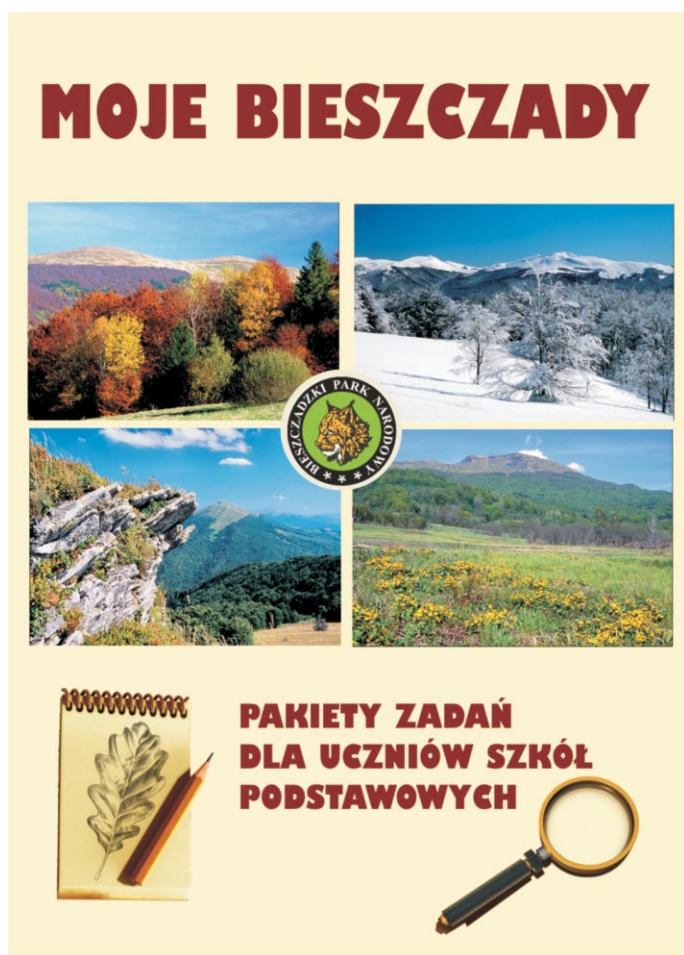
Organizator: Ośrodek Naukowo – Dydaktyczny Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych. Kontakt: Beata Szary, tel. (13) 461 10 91.

Adresat: Uczniowie klas IV – VI bieszczadzkich szkół podstawowych o zainteresowaniach przyrodniczych (grupy do 20 osób).

Cele programu:

- rozwijanie zainteresowań przyrodniczych, historycznych i kulturowych dotyczących regionu,
- uwrażliwianie na piękno przyrody i wyrabianie właściwego do niej stosunku,
- kształtowanie poczucia jedności ze środowiskiem przyrodniczym i społeczno–kulturowym, poprzez - podejmowanie działań na rzecz środowiska.

Termin realizacji: Od września 2010 roku do sierpnia 2011 roku. Podsumowanie programu w czerwcu 2011 r.

Bieszczadzki Park Narodowy, w ramach edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży, zaprasza bieszczadzkie szkoły podstawowe do uczestnictwa w XII edycji programu pt.: „Moje Bieszczady”. Program „Moje Bieszczady”, przeznaczony jest dla uczniów klas IV-VI. Uczniowie pracując indywidualnie i zespołowo, samodzielnie i pod opieką nauczyciela, poznają najbliższe otoczenie szkoły i domu (walory bieszczadzkiej przyrody, historię i geografę regionu, tradycję, zjawiska klimatyczne itp.). Podczas pracy uczniowie wykorzystują materiały przygotowane przez Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny BdPN w formie pakietów zadań na cztery pory roku.

W 2010 roku Bieszczadzki Park Narodowy wydał materiały dla uczestników programu „Moje Bieszczady” pt.: Pakiety zadań dla uczniów szkół podstawowych „Moje Bieszczady”. Publikacja ta została sfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko.

Pakiety otrzymały atrakcyjną szatę graficzną, w tym nowe ryciny. Uzupełnione i poprawione, składają się z 4 zeszytów w formacie A4 zamkniętych w kolorowej, kartonowej teczce. Otrzymają je bezpłatnie wszyscy uczestnicy programu.

„Moje Bieszczady” – XII edycja programu

Zadania umieszczone w pakietach mają służyć uzupełnieniu i utrwaleniu treści realizowanych w programach szkolnych. Program „Moje Bieszczady” może być realizowany w ramach zajęć pozalekcyjnych (kółka przyrodnicze) oraz ścieżek międzyprzedmiotowych (ścieżka ekologiczna), co pozwala nauczycielowi przeznaczyć odpowiednią ilość czasu na omówienie zadań, pomoc uczniom podczas realizacji zadań w szkole oraz przeprowadzenie wycieczek i obserwacji w terenie.

Zgłoszenie udziału w programie „Moje Bieszczady” należy dostarczyć do końca września, do Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego BdPN, ul. Bełska 7, 38-700 Ustrzyki Dolne. Zgłoszenie powinno zawierać: listę uczestników (do 20 osób), adres do korespondencji, imię, nazwisko i specjalność opiekuna oraz potwierdzenie dyrektora szkoły. Aby nie ograniczać szansy uczestnictwa w programie, szkoły w których istnieje taka potrzeba, mogą zgłosić więcej niż jedną grupę. W tym przypadku należy ilość grup uzgodnić z organizatorem. (tel. 461 10 91; osoba do kontaktu: Beata Szary). Pakiety należy odebrać w Ośrodku N-D w Ustrzykach Dolnych. W tym roku pakiety nie będą wysyłane pocztą, ze względu na dużą objętość przesyłki i możliwość jej uszkodzenia podczas transportu.

„Moje Bieszczady” – XII edycja programu

Kalendarz XII edycji programu „Moje Bieszczady”:

Zgłoszenie udziału w programie (imienna lista uczestników, imię i nazwisko opiekuna, potwierdzenie dyrektora szkoły, adres do korespondencji). (wrzesień)

Odebranie pakietów zadań w Ośrodku N-D BdPN w Ustrzykach Dolnych. (wrzesień)

Udział opiekunów w warsztatach dla nauczycieli organizowanych przez Ośrodek Naukowo – Dydaktyczny BdPN (październik). Szczegółowe informacje na temat warsztatów zostaną zamieszczone pod koniec września na stronie Parku: www.bdpn.pl.

Praca uczniów w najbliższym otoczeniu szkoły i domu z wykorzystaniem materiałów przysłanych przez Ośrodek N-D BdPN. Uczniowie otrzymują pakiety z zadaniami na jesień, zimę i wiosnę oraz pakiet letni z prostymi zadaniami na czas wakacji. (wrzesień - sierpień)

Zwiedzanie Muzeum Przyrodniczego w Ośrodku Naukowo – Dydaktycznym BdPN w Ustrzykach Dolnych (bezpłatnie) w dowolnie wybranym terminie, w ciągu roku szkolnego – termin należy ustalić telefonicznie. (wrzesień - czerwiec)

Sporządzanie sprawozdań po zakończeniu realizacji poszczególnych pakietów (jesień, zima, wiosna) wg wzoru – do pobrania na stronie www.bdpn.pl. Wysłanie sprawozdań do Ośrodka N-D w czerwcu. Do sprawozdań redagowanych przez uczniów z pomocą nauczyciela można dołączyć: opisy ciekawych obserwacji, śmiesznych sytuacji, wiersze, przysłowia, hasła, dowcipy, rysunki autorstwa uczniów, dokumentację zdjęciową itp. (grudzień, marzec, czerwiec)

Zakończenie programu (czerwiec):

- Bezpłatny wstęp dla całej grupy na wybraną ścieżkę przyrodniczą w Bieszczadzkim Parku Narodowym.
- Przekazanie wydawnictw BdPN wszystkim uczestnikom programu.

Badanie efektywności programu. W trakcie realizacji XII edycji zaplanowane jest badanie ankietowe efektywności programu „Moje Bieszczady”.

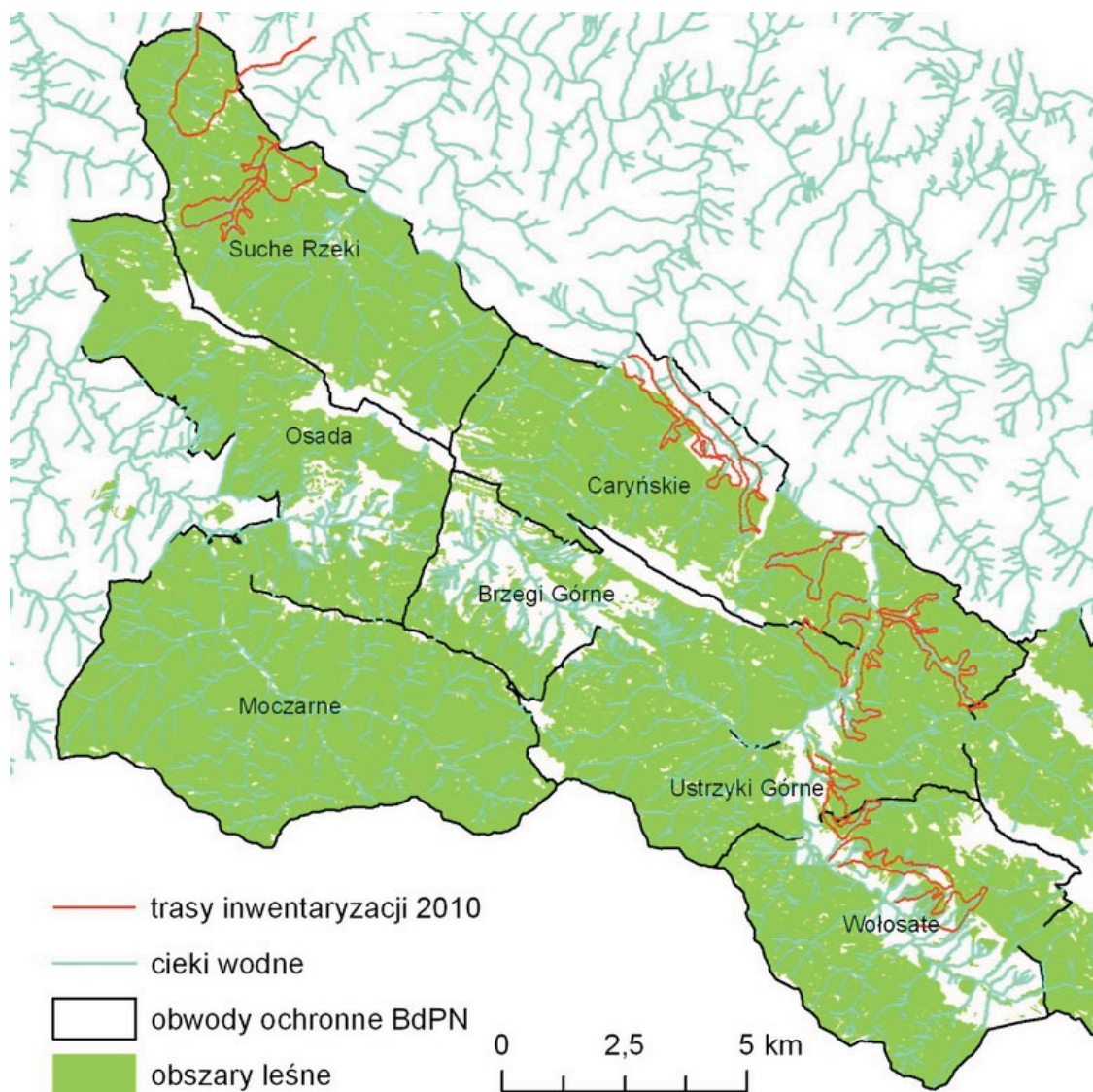

Inwentaryzacja gniazd ptaków drapieżnych

Inwentaryzacja i kontrola zasiedlenia gniazd ptaków drapieżnych i rzadkich na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego w sezonie 2010

Obszar inwentaryzacji, metodyka

Inwentaryzację zasiedlenia odnalezionych po raz pierwszy w 2007 roku gniazd na obszarze Bieszczadzkiego Parku Narodowego rozpoczęto w sezonie wiosennym 2009 roku. Pod względem gatunków i zasiedlenia skontrolowano 54 gniazda odnalezione w 2007 roku. Kontrolowano ich wysokość osadzenia, położenie w obrębie drzewa oraz określano wysokość nad poziomem morza lokalizacji miejsca gniazdowania. Stwierdzano brak lub fakt zasiedlenia na podstawie obserwacji ptaków przebywających w pobliżu/na gnieździe. W przypadku pustego gniazda fakt zasiedlenia stwierdzano na podstawie obecności piór bądź świeżych gałązek bez podawania gatunku - określając jedynie potencjalnego właściciela. Na podstawie uzyskanych informacji zbudowano bazę danych integrujących informacje biologiczne z dokumentacją zdjęciową.

Ryc. 1. Trasy poszukiwań nowych gniazd ptaków drapieżnych w sezonie wiosennym 2010.

Inwentaryzacja gniazd ptaków drapieżnych

W sezonie wiosennym 2010 kontynuowano prace kontrolne pod względem zasiedlenia. Prowadzono również poszukiwania nowych gniazd systematycznie kontrolując na wyznaczonych transektach (rejestrowanych przy pomocy GPS) obszary poszczególnych obwodów ochronnych BdPN. Dla każdego nowo odnalezionego gniazda określano dokładne koordynaty przestrzenne, określano gatunek drzewa, na którym było zlokalizowane oraz mierzono wysokość i pierśnicę drzewa. Gniazda takie podlegały będą dalszej kontroli. Z uwagi na preferencje siedliskowe miejsc gniazdowania ptaków drapieżnych założono, że kontrola przebiegała będzie ze szczególnym nasileniem na obszarach granic terenów leśnych i nieleśnych w odległości około 200 - 300 metrów włąb granicy lasu. Kontrolowano również cieki wodne poruszając się wzdłuż nich w kierunku źródlisk. Prace kontynuowano do momentu pojawienia się liści na drzewach, uniemożliwiających skuteczne odnajdywanie nowych miejsc gniazdowania. W sezonie wiosennym 2010 przeprowadzono 113 km tras w ramach poszukiwania nowych gniazd ptaków, częściowo kontrolując obwody ochronne Suche Rzeki, Caryńskie, Ustrzyki Górne i Wołosate (ryc.1).

Jesienią oraz w kolejnych sezonach planuje się kontynuację monitoringu gniazd mających rekordy w bazie danych. Prowadzone będą dalsze poszukiwania nowych miejsc gniazdowania - na obszarach będących poza kontrolą w bieżącym sezonie z uwagi na rozwój liści.

Istniejąca baza danych docelowo zespolona zostanie z wynikami prac prowadzonymi w ramach Planu Ochrony BdPN, w szczególności o informacje dotyczące miejsc gniazdowania gatunków rzadkich (orzeł przedni, orlik krzykliwy, bocian czarny). W ramach prowadzonych prac nie odnaleziono nowych gniazd najrzadszych gatunków ptaków szponiastych.

Tab. 1. Wykaz gniazd zasiedlanych w sezonach 2009 i 2010.

ID	POTWIERDZONY GATUNEK PTAKA	ZASIEDLENIE		DRZEWO			GNIAZDO		
		2009	2010	GATUNEK	WYS [m]	PIERŚNICA [cm]	WYS.		WYS [mnpm]
1	myszołów	+	+	buk	20	84	8	środek	873
4	myszołów	+	X	buk	25	55	15	środek	876
18	myszołów	+	+	buk	30	120	12	środek	823
29	myszołów	+	+	buk	30	50	15	środek	670
37	myszołów	bd	+	buk	25	40	10	środek	790
46	myszołów	+	-	buk	30	65	15	środek	777
47	myszołów	-	+	buk	30	80	15	środek	726
52	myszołów	+	+	jawor	25	90	10	wierzchołek	823
63	myszołów	bd	+	buk	30	120	15	środek	750
65	myszołów	bd	+	buk	25	45	20	wierzchołek	799
70	bocian czarny	bd	+	buk	30	65	15	środek	724
72	myszołów	bd	+	buk	30	90	20	środek	791

+ zasiedlone; - niezasiedlone; X gniazdo zniszczone / obsypane

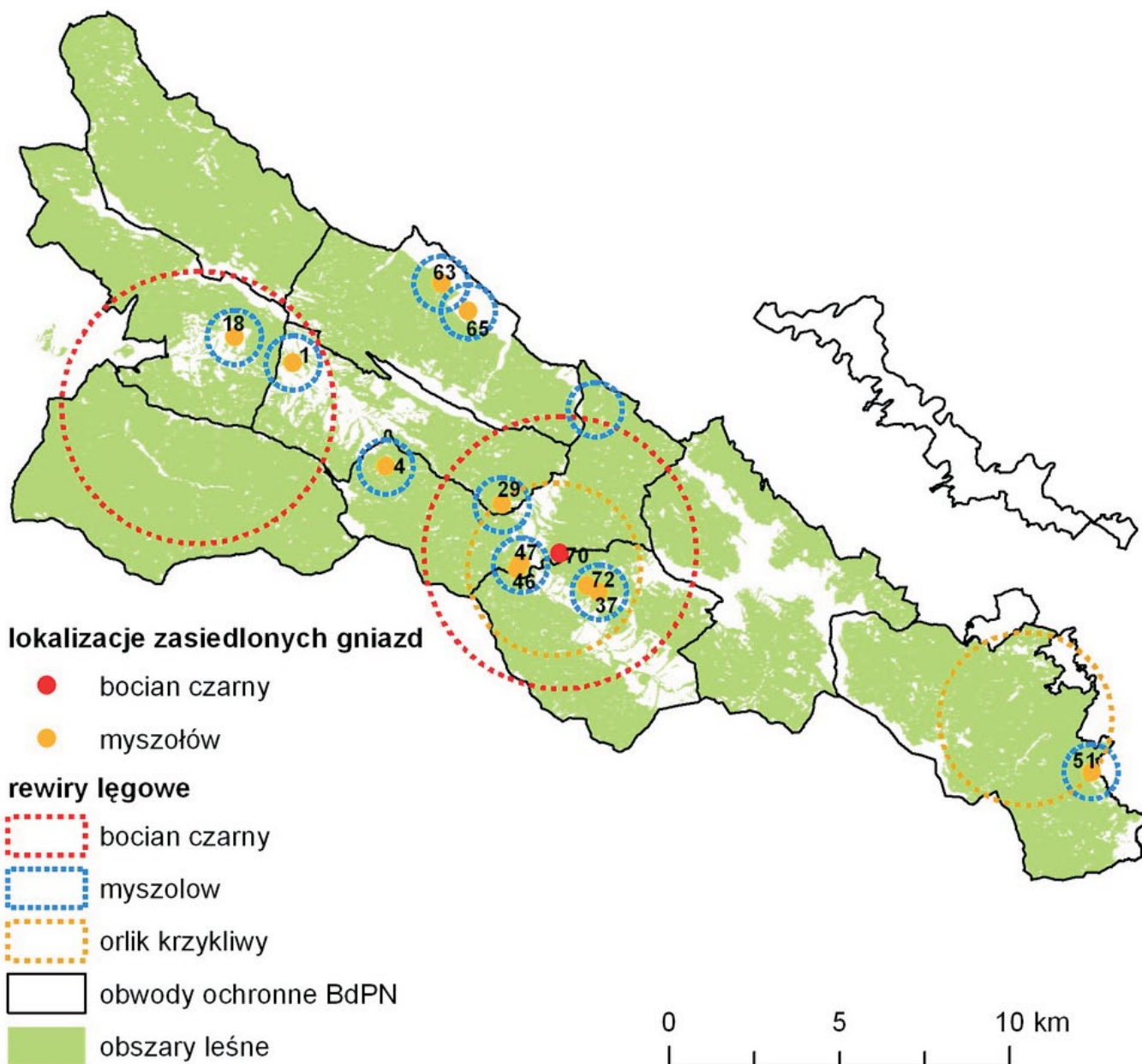
Wyniki

Wśród zinwentaryzowanych w 2007 roku gniazd większość obecnie nie jest zasiedlona, wiele gniazd się obsypuje, części nie udało się odnaleźć. Jedynie w 17% (9 gniazdach) stwierdzono zasiedlenie w sezonach 2009 i/lub 2010. W ramach przeprowadzonych transektów w bieżącym sezonie odnaleziono 20 nowych gniazd, wśród których potwierdzono zasiedlenie: trzech - przez myszołowa (*Buteo buteo*) oraz jednego - przez bociana czarnego (*Ciconia nigra*) (tab. 1).

Inwentaryzacja gniazd ptaków drapieżnych

Wokół zlokalizowanych gniazd, bądź miejsc obserwowanych zachowań godowych, wyznaczono umowne rewiry lęgowe. Dla myszołowa założono obszar o wielkości 2 km², dla orlika krzykliwego - 20 km² i bociana czarnego - 50 km² (ryc. 2).

Ryc. 2. Miejsca gniazdowania oraz rewiry lęgowe myszołowa (*Buteo buteo*), orlika krzykliwego (*Aquila pomarina*) oraz bociana czarnego (*Ciconia nigra*) na obszarze BdPN.

Użytkowane gniazda myszołowa w 10 przypadkach zlokalizowane były na bukach, jedno znajdowało się na jaworze. Średnia wysokość drzewa, na którym budowane było gniazdo oscylowała w granicach 20 - 30 metrów ($x = 27$, $N = 11$, $SD = 3,43$) przy pierśnicy od 40 do 120 cm ($x = 76$, $N = 11$, $SD = 27,99$). Gniazda w obrębie drzewa zlokalizowane były na wysokości 8 - 20 metrów ($x = 14$, $N = 11$, $SD = 3,85$), w 9 przypadkach na środku, w 2 - na wierzchołku. Wysokość lokalizacji gniazd wynosiła od 670 do 876 m n.p.m. ($x = 790$).

Inwentaryzacja gniazd ptaków drapieżnych

W wyniku inwentaryzacji na obszarze BdPN zlokalizowano 10 rewirów lęgowych myszołowa (*Buteo buteo*). Dziewięć z nich związanych było ze zlokalizowanym w centralnym punkcie zasiedlonym gniazdem, bądź gniazdami (ID 47,46 i ID 71,37 - użytkowanymi naprzemiennie w sezonach 2009 i 2010). Całkowita szacowana liczba ptaków, mających swoje rewiry lęgowe na obszarze BdPN wynosi około 40 par (Marian Stój - informacja ustna, dane niepublikowane). W wyniku prowadzonej akcji wykryto więc +/- 25% obszarów gniazdowania myszołowa.

Na podstawie poszukiwań nowych gniazd oraz kontroli użytkowania znanych lokalizacji nie wykryto miejsc gniazdowania orlika krzykliwego (*Aquila pomarina*). Obserwowano jednak zachowania godowe dwóch par ptaków w pobliżu potencjalnych miejsc gniazdowania. Na podstawie tych danych wyznaczono dwa rewiry lęgowe zlokalizowane w obwodach ochronnych BdPN Ustrzyki Górne/Wołosate i Górny San/Tarnawa.

Według uzyskanych informacji (Marian Stój - informacja ustna, dane niepublikowane) na obszarze BdPN może gniazdować 5 par orlików - obserwowane ptaki stanowią więc +/- 40% populacji ptaków gniazdujących na obszarze BdPN.

W obwodzie ochronnym Ustrzyki Górne zlokalizowano użytkowane gniazdo bociana czarnego. Na tej podstawie wyznaczono rewir lęgowy o powierzchni 50 km². Drugą parę ptaków obserwowano w obwodach Moczarne i Osada (gdzie wyznaczono rewir z punktem centralnym zlokalizowanym w miejscu najczęstszych obserwacji). Na obszarze obwodu Moczarne znajduje się nieużytkowane i obsypujące się w sezonach 2009 i 2010 gniazdo bociana czarnego. W ramach prowadzonych działań nie udało się odnaleźć obecnie użytkowanego gniazda obserwowanej pary ptaków - planuje się kontynuację poszukiwań.

Grzyby w kuchni, przemyśle i aptece

Uwagi o pozycji grzybów w systematyce organizmów i funkcjonowaniu ekosystemów (2)

W ubiegłym miesiącu przedstawiliśmy znaczenie grzybów w funkcjonowaniu ekosystemów (grupy ekologiczne). W tym miesiącu przedstawimy znaczenie grzybów dla człowieka.

Grzyby zawierają 80-93% wody, 3,6-5,5% białka (trudno przyswajalnego), 3-6% strawnych węglowodanów, 0,2-0,8% tłuszczu. Wartość odżywcza grzybów jest więc stosunkowo niska, jednak zawartość ok. 1% soli mineralnych i witamin (D, B₁, B₂, A i C) oraz niewątpliwe walory smakowe czynią z grzybów cenne uzupełnienie naszego jadłospisu.

Grzyby jadalne

Borowik szlachetny *Boletus edulis* Bull. jeden z najbardziej znanych grzybów jadalnych, ceniony ze względu na walory smakowe. Żyje w symbiozie z wieloma gatunkami drzew, najczęściej ze świerkami, sosnami i dębami.

Podgrzybek zajączek - *Xerocomus subtomentosus* (L: Fr.) Quéf.

Występuje dość pospolicie w lasach i borach. Gatunek mikoryzowy, jadalny.

Żagiew łuskowata - *Polyporus squamosus* (Huds.): Fr.

Jedna z nielicznych jadalnych hub (młode osobniki nadają się do przyrządzania zup). Wśród hub nie ma gatunków trujących, jednak najczęściej są one niejadalne ze względu na twardy miąższ i brak walorów smakowych. Żagiew łuskowata jest pasożytem drzew liściastych, ale może także występować na martwych pniach. Owocniki żagwi można spotkać już w kwietniu.

Muchomor czerwonawy (czerwieniejący) - *Amanita rubescens* Pers.: Fr.

Występuje w lasach iglastych, liściastych i mieszanych. Cechą charakterystyczną tego grzyba jest to, że po przecięciu miąższ wyraźnie czerwienieje. Jeden z jadalnych muchomorów, jednak niedogotowany może powodować zatrucia. Istnieje też możliwość pomyłki z podobnymi, silnie trującymi, gatunkami (np. muchomorem plamistym). Gatunek mikoryzowy.

Purchawka chropowata - *Lycoperdon perlatum* Pers ex Pers.

Występuje pospolicie w lasach i borach. Owocniki pokryte są miękkimi, łatwo odrywającymi się kolcami (nazwa!). Młode osobniki jadalne. Purchawki wytwarzają zarodniki wewnątrz owocnika. Grzyb początkowo wypełnia białą, gąbczasta masa, która w miarę dojrzewania zarodników ciemnieje i ulega sproszkowaniu. Po dojrzeniu, szczyt owocnika otwiera się i zarodniki wydostają się na zewnątrz w postaci brązowej chmurki. Saprofit ściółkowy.

Twardzioszek czosnkowy - *Marasmius alliaceus* (Jacq.) Fr.

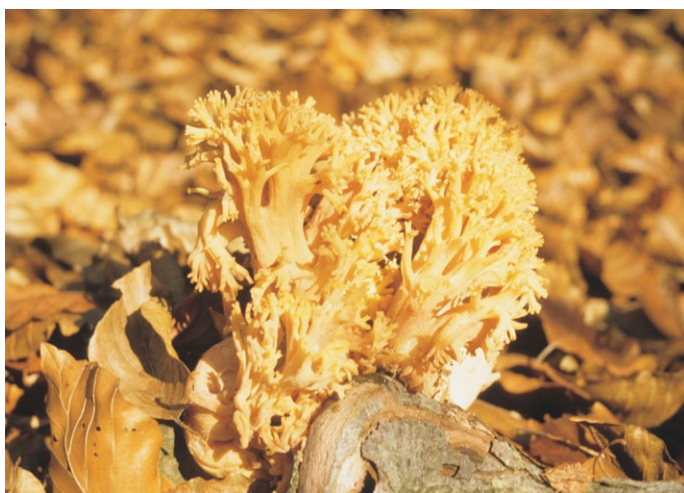
Występuje powszechnie na martwych gałęziach buka. Miąższ wydziela charakterystyczny zapach czosnku. Saprofit używany jako grzyb przyprawowy.

Bocznia - *Pleurotus* sp.

Do rodzaju bocznia należy kilka gatunków grzybów, między innymi jadalny i uprawiany bocznia ostrygowata oraz endemiczny dla Bieszczadów bocznia wetlińska (*Pleurotus vetlinianus*) (według nowego nazewnictwa odgięta wetlińska (*Resupinatus wetlinianus*) Domański). Bocznia to saprofit rozkładający martwe drewno.

Grzyby w kuchni, przemyśle i aptece

Koralówka złocista - *Ramaria aurea* (Schaef.: Fr.) Quél.

Występuje w lasach liściastych i mieszanych (najczęściej w buczynach). Gatunek jadalny, ale istnieje możliwość pomyłki z trującymi gatunkami. Starsze są trujące, mają gorzki smak, wywołują bóle brzucha, biegunkę i silne osłabienie. Gatunek mikoryzowy. Zasluguje na ochronę ścisłą, umieszczony na Czerwonej Liście.

Grzyby niejadalne

Nie zawierają substancji trujących, ale mają ostry smak, odrażający zapach lub twarde owocniki.

Pięknoróg lepki - *Calocera viscosa* (Pers.: Fr.) Fr.

Saprofit żyjący na martwym drewnie iglastym. W Bieszczadach częsty w sztucznych świerczynach. Gatunek niejadalny.

Gołąbek brudnożółty - *Russula ochroleuca* L.

Występuje w lasach liściastych i lasach iglastych. Bardzo częsty pod bukami i dębami, na kwaśnych glebach. Niektóre osobniki mają łagodny smak, lecz większość ma smak ostry, nieprzyjemny.

Sromotnik bezwstydy - *Phallus impudicus* L.: Pers.

Występuje dość często w różnych siedliskach. Dojrzałe osobniki wydzielają charakterystyczny zapach padliny wabiący muchy. Owady te zjadają zielonkawą maź, która zawiera zarodniki i w ten sposób przyczyniają się do rozprzestrzeniania sromotnika (entomochoria). Po zjedzeniu zarodników przez owady na kapeluszu widoczne są białawe, jamkowate komory ułożone jak w plastrze miodu. Młode, kuliste osobniki są jadalne, starsze niejadalne z uwagi na zapach. Sromotnik jest saprofitem ściółkowym.

Grzyby w kuchni, przemyśle i aptece

Grzyby trujące

Wiele gatunków grzybów zawiera różnorodne trucizny działające na różne organy. Nie ma jednego skutecznego sposobu, aby określić czy grzyb jest trujący czy jadalny. Próby smakowe czy węchowe ani sposób przyrządzania nie uchronią nas przed zatruciem. Jedynie zbiór dobrze znanych gatunków może zapewnić, że potrawa nie będzie przyczyną dolegliwości. W Polsce grzyby śmiertelnie trujące są tylko w grupie grzybów blaszkowych.

Gołąbek wymiotny - *Russula emetica* Fr.

Cechuje się ostrym i piekącym smakiem. Po zjedzeniu nawet małej ilości gołąbka występują bóle brzucha, mdłości i wymioty, stąd nazwa gatunkowa. Barwa kapelusza i wielkość owocników zmienne, tak więc pewne oznaczenie jest możliwe dopiero po zbadaniu pod mikroskopem wielkości i urzeźbienia zarodników.

Muchomor plamisty - *Amanita pantheriana* (DC.: Fr.) Krbh.

Występuje głównie w lasach liściastych. Gatunek mikoryzowy, śmiertelnie trujący. Osoba po spożyciu grzyba odczuwa pobudzenie podobne do upojenia alkoholowego połączone z halucynacjami. Pojawiają się drgawki i zaburzenia wzrokowe po czym następuje senność i utrata przytomności. Stan ten prowadzi do śmierci.

Czernidłak pospolity - *Coprinus atramentarius* (Bull.: Fr.) Fr.

Występuje powszechnie w różnych siedliskach: lasach, ogrodach, parkach, przy drogach. Jest saprofitem. Nazwa pochodzi od tego, że dorosły owocnik rozplywa się w czarną, maźnistą papkę zawierającą zarodniki. Czernidłak zawiera koprynę - specyficzną substancję, która staje się szkodliwa dopiero po spożyciu alkoholu. Kopryna blokuje proces rozkładu alkoholu doprowadzając tym samym do zatrucia aldehydem octowym. Jeśli nie spożywamy tego trunku, młode osobniki można używać do celów kulinarnych.

Krowiak podwinięty (olszówka) - *Paxillus involutus* (Batsch: Fr.) Fr.

Występuje powszechnie w borach i lasach. Tworzy mikoryzy z wieloma gatunkami drzew. Jest trujący, ale dopiero kilkakrotne spożycie powoduje wytworzenie przeciwciał i reakcję alergiczną. Może to prowadzić do rozpadu czerwonych krwinek i w konsekwencji do śmierci.

Grzyby w kuchni, przemyśle i aptece

Grzyby używane przez człowieka do celów pozakulinarnych

Grzyby mają również ogromne znaczenie w przemyśle (np. drożdże) oraz w medycynie. Wielu naukowców wiąże nadzieje z wykorzystaniem grzybów wielkoowocnikowych do produkcji leków przeciwrakowych. Powszechnie znana jest rola grzybów w odkryciu antybiotyków (penicylina). Obecnie transgeniczne (zmienione na drodze inżynierii genetycznej) grzyby używa się do syntetyzowania insuliny na skalę przemysłową.

Monetka kleista - *Oudemansiella mucida* (Schrad.: Fr.) Hoehn.

Jest przykładem wykorzystania grzybów w medycynie. Z monetki pozyskuje się substancje wykorzystywane do sporządzania preparatu antygrzybicznego - mucidyny. Występuje wyłącznie na żywych pniach lub kłodach buka. Gatunek ten jest typowy dla lasów naturalnych. Zanika w okolicy miast przemysłowych. Zasluguje na ochronę.

Problemy ochrony grzybów

Wiele grzybów znalazło się na Czerwonej Liście gatunków ginących i zagrożonych. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną na liście grzybów objętych ochroną ścisłą znajduje się 109 pozycji (w tym niekiedy całe rodzaje, np. wszystkie gatunki gwiazdosza), zaś ochroną częściową objęto 12 gatunków.

Mądziaż psi - *Mutinus caninus* (Huds.: Pers.) Fr.

Występuje w zwykłe w lasach liściastych. Dojrzałe owocniki wydzielają zapach gnijących owoców wabiący muchy. Po rozsianiu zarodników przez owady jamki kapelusza i górna część trzonu są pomarańczowe. Mądziaż jest saprofitem ściółkowym spotykanym w Polsce bardzo rzadko.

Umowa z CKPŚ

Podpisanie umowy z CKPŚ

7 września 2010 roku podpisano umowę na „Budowę obiektów małej infrastruktury drewnianej w Bieszczadzkim Parku Narodowym” (POIS.05.01.00-00-161/09).

Głównym celem projektu jest poprawa sytuacji sanitarnej w obrębie szlaków turystycznych i innych udostępnionych do zwiedzania miejsc. Realizacja przewidziana jest na lata 2010-2012. Wartość całego przedsięwzięcia wynosi 2 mln 714 tys. PLN, z czego 85% to dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, pozostałe 15% z rezerwy celowej budżetu państwa. W ramach projektu wykonanych zostanie 35 zadań inwestycyjnych takich jak:

- budowa 20 jednorodnych obiektów obsługi ruchu turystycznego na początkowych odcinkach szlaków pieszych i ścieżek przyrodniczych,
- budowa 7 małych obiektów sanitarnych na parkingach i przy wejściach na szlaki,
- budowa 2 dużych obiektów sanitarnych na parkingach,
- budowa 2 dużych obiektów socjalnych z prysznicami na polach namiotowych,
- budowa 3 wiat ogniskowych,
- zakup 1 wozu asenizacyjnego wraz z pojazdem do jego transportu do obsługi obiektów sanitarnych.

Zakłada się, iż realizacja tego bardzo ważnego dla ochrony projektu m.in.:

- upowszechni wśród zwiedzających wiedzę o zasadach funkcjonowania parku narodowego (popularyzacja regulaminu zwiedzania w obiektach obsługi ruchu),
- poprawi monitorowanie sezonowej dynamiki ruchu turystycznego na szlakach pieszych, ścieżkach przyrodniczych i parkingach,
- poprawi zarządzanie ruchem turystycznym w obszarze Parku,
- podniesie świadomość ekologiczną zwiedzających poprzez lepsze świadczenie informacji turystycznej oraz pozwoli na rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych poświęconych ochronie przyrody,
- ograniczy liczbę osób schodzących ze szlaków pieszych w celu zaspokojenia potrzeb fizjologicznych, gdyż zostaną stworzone do tego odpowiednie warunki w planowanych obiektach,

Umowa z CKPŚ

- ograniczy presję zwiedzających na chronione siedliska Natura 2000 oraz stanowiska roślin występujących w bliskim sąsiedztwie szlaków pieszych, w tym gatunków naturalnych dzwonek piłkowany (*Campanula serrata*) oraz innych rzadkich i zagrożonych w Bieszczadzkim Parku Narodowym,
- upowszechni w Bieszczadach nowy styl architektoniczny nawiązujący do przedwojennej architektury regionalnej,
- ograniczy eutrofizację otoczenia przyrodniczego szlaków pieszych - co jest jednym z kilku kluczowych problemów ochronnych parku,
- ograniczy praktykę rozpalania ognisk w niedozwolonych miejscach.

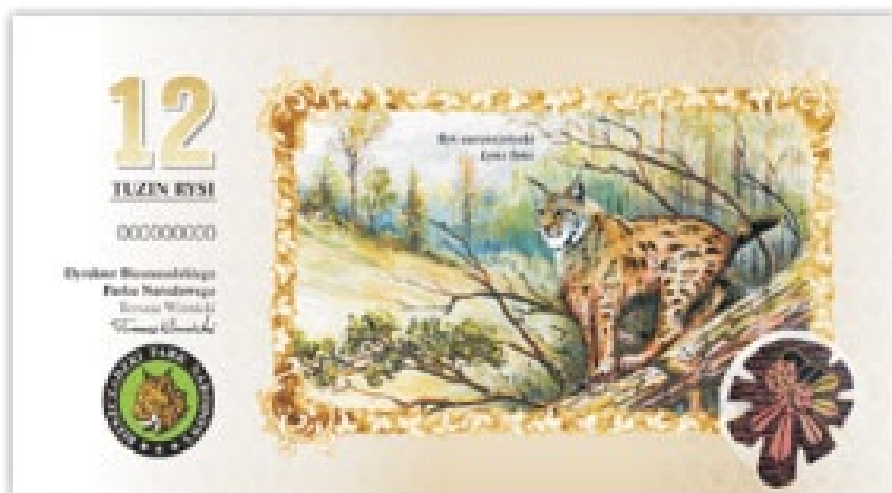
Zadania finansowane za pośrednictwem CKPŚ dopełnią cały program budowy systemu wiat drewnianych (deszczochrony, wiaty odpoczynkowe, wiaty ogniskowe) w BdPN, który został rozpoczęty w roku 2008 od dotacji Ekofunduszu. Program jest kontynuowany dzięki wsparciu NFOŚiGW (dwa ukończone projekty w latach 2008-2009 i jeden realizowany w roku 2010). Łącznie wybudowano już 20 obiektów małej infrastruktury drewnianej ze środków krajowych.

Bon kolekcjonerski „Tuzin rysi”

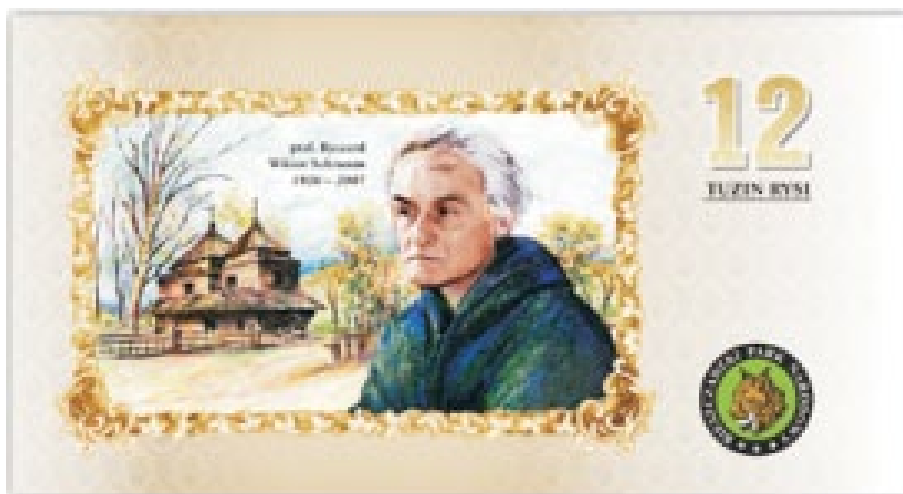
Emisja bonu kolekcjonerskiego „Tuzin rysi”

Bieszczadzki Park Narodowy rozpoczął w czwartek 23 września 2010 r. sprzedaż Kolekcjonerskiego Bonu „Tuzin rysi”. Jest to już drugi bon z serii „Fauna i flora Bieszczadzkiego Parku Narodowego”. Pierwszy z nich ukazał się w lutym 2010 r. i nazywa się „10 Niedźwiadków”. Na jego awersie znajduje się niedźwiedź brunatny, a na rewersie - wybitny poeta i geograf - Wincenty Pol.

Natomiast na awersie nowego bonu znajduje się herbowe zwierzę Bieszczadzkiego Parku Narodowego – ryś euroazjatycki, a na rewersie - postać prof. Ryszarda Wiktora Schramma, biochemika i fizjologa roślin oraz wybitnego taternika, alpinisty i polarnika, który w Bieszczadach wychował się i wyruszał stąd na swoje pierwsze wyprawy krajoznawcze.

Bon o długości 15 i szerokości 8 cm umieszczony jest w specjalnym etui, a do każdego bonu dołączony jest kolorowy folder. Został wydrukowany w nakładzie 3 tys. sztuk. Przy jego produkcji zastosowane zostały profesjonalne zabezpieczenia, takie jak: papier ze znakiem wodnym, włókna widoczne w promieniach UV, numeracja typograficzna wy-

konana farbą świecącą w promieniach UV, hologram PWPW S.A. – „liść kasztanowca”.

Bony nie są środkiem płatniczym. Mają jednak wartość kolekcjonerską, a ich podstawowym celem jest promocja Parku, jego flory i fauny, a także upamiętnienie wybitnych postaci w świecie nauki, związanych z Bieszczadami. Emitentem obu bonów jest Bieszczadzki Park Narodowy, a producentem - Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych S.A.

Akcja promocyjna „Kolekcjonerskiego Bonu Bieszczadzkiego Parku Narodowego” trwać będzie do 31.10.2010 roku.

Świat roślin i grzybów

Różne gatunki drzew oznaczają się teraz bogatą paletą barw. Regiel zdominowany jest czerwienią buka, miejscami jarzębiny i osiki. Żółknie i opada igliwie nasadzonego tu i ówdzie modrzewia. W grądach złocisty odcień przybiera też listowie graba i lipy, a w dolinach - wierzby i brzozy. W łęgach olsze i jesiony bardzo wcześnie zrzucają zielone liście, oznaczając smugę tych lasów sinymi tonacjami.

Jesienne wiatry sprzyjają rozsiewaniu się nasion. Rozkręcone skrzydlaki jawora mogą pokonać odległość kilkuset metrów. U lipy szybują całe owocostany z dawną podsadką kwiatową. Malutkie orzeszki brzozy i olszy porывa wiatr. W rozsiewaniu nasion ciężkich, np. buka i leszczyny, duży udział mają sójki, które zakładają w ziemi tysiące kryjówek na orzechy.

W pierwszej połowie miesiąca widać jeszcze obfitość grzybów jadalnych. Na starych świerkach pasożytuje opieńka miodowa. W bukowej ściółce licznie pojawia się podgrzybek złotawy, a w brzozowych zagajnikach wśród trawy wznoszą się owocniki koźlarza babki.

Świat zwierząt

Mimo, że jest pełnia jesieni w lesie panuje gwar i ruch – jedno zwierzęta przygotowują się do snu zimowego, a inne gromadzą zapasy pożywienia. Niedźwiedzie, borsuki, jeże kończą poszukiwania pokarmu, bowiem odłożyły już podskórną warstwę tłuszczu (sadło). Popielice i orzesznice ukryte w dziuplach zapadają w sen zimowy. Ciepłota ciała zwierzęcia spada do 1°C a liczba uderzeń serca zmniejsza się dziesięciokrotnie. Wiewiórki, sójki, orzechówki i małe gryzonie gromadzą zapasy na zimę – orzechy, nasiona i owoce. Bobry gromadzą pod wodą ścięte gałęzie drzew.

Większość owadów rozpoczęła okres snu zimowego. Chrząszcze spędzają zimę głównie jako osobniki dorosłe, motyle w postaci gąsienic lub poczwarek, a pluskwiaki najczęściej w postaci jaj.

Większość ptaków jest w trakcie jesiennych wędrówek. Nad łąkami można obserwować przelatujące błotniaki, trzmielajady, żurawie. Te ostatnie zaobserwujemy najczęściej, bowiem przez Bieszczady biegnie główny szlak wędrówek populacji gniazdującej w krajach nadbałtyckich i zachodniej Rosji.

Kalendarz przyrodniczy

Przyroda nieożywiona

Z chwilą opadnięcia liści oraz nadejściem mglistej, deszczowej pory, w fenologii zaczyna się okres późnej jesieni, czyli szarugi. Z końcem miesiąca coraz częściej wieją huraganowe wiatry z południa, które określamy mianem halnych. W Ustrzykach Górnych średnio notowane są przez 14 dni w roku.

W październikowe poranki doliny często spowijają mgły radiacyjne. Powstają one przy silnym wychłodzeniu przyziemnych warstw atmosfery na skutek wypromieniowania ciepła z podłoża. Oziębione powietrze gromadzi się we wszystkich wklęsłych formach terenowych, osiągając stan nasycenia parą wodną. Przy wschodzie słońca para się skrapla, co odczuwalne jest w postaci rosy.

KONKURS

Na fotografiach zostały przedstawione wybrane gatunki grzybów. Podaj ich nazwy oraz wskaż te, które są niejadalne.

Przystępując do konkursu, należy wypełnić formularz rejestracyjny dostępny na stronie Parku - www.bdpn.pl - zakładka Biuletyn BdPN/Konkurs. Na rozwiązanie zagadki przeznaczone są 2 tygodnie (do 15. października). Spośród nadawców nadesłanych prawidłowych odpowiedzi zostaną wylosowane osoby, które otrzymają nagrodę w postaci wydawnictw Parku. Wyniki konkursu zostaną zamieszczone w kolejnym biuletynie, a nagrody zostaną przesłane laureatom pocztą lub będą do odebrania w ON-D BdPN w Ustrzykach Dolnych.

ZAPRASZAMY!

Prawidłowe rozwiązanie konkursu z Biuletynu nr 12/2010: A/ Krzemieniec, B/ Połonina Wetlińska, C/ Smerek, D/ Szeroki Wierch. Nagrody za prawidłowe rozwiązanie konkursu otrzymują Michalina Wojnarowska z LO w Sanoku, Tomasz Rusznica z Rzeszowa, Paweł Belczarz z gimnazjum w Terespolu oraz Adrianna Wąsik ze SP w Krakowie.

